

5. Рішення Вищого антикорупційного суду від 07 червня 2023 року у справі № 991/2175/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111481872> (дата звернення: 14.06.2024)

6. Рішення Вищого антикорупційного суду від 05 вересня 2022 року у справі № 991/1786/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106142336> (дата звернення: 18.06.2024).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-11>

LEGAL REGULATION OF FORCED SEIZURE OF CERTAIN TYPES OF PROPERTY UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS IN UKRAINE

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИМУСОВОГО ВИЛУЧЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Koroied S. O.

*doctor of legal sciences, professor,
president,
Scientific and research institute
of public law
Kyiv, Ukraine*

Koroed S. O.

*доктор юридичних наук, професор,
президент,
Науково-дослідний інститут
публічного права
м. Київ, Україна*

В умовах воєнного стану у держави може виникати необхідність у вилученні (примусовому відчуженні) у фізичних і юридичних осіб їхнього майна з метою його використання для потреб держави. У зв'язку з цим на практиці виникають питання щодо можливості примусового відчуження того чи іншого виду майна, що пов'язано з неоднозначним розумінням наведеного у Законі України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» (далі – Закон № 4765-VI) поняття «індивідуально визначене майно», зокрема в аспекті можливості віднесення до такого майна грошових коштів (як готівкових, так й безготівкових) і корпоративних прав та/або акцій.

Стосовно такого об'єкта цивільних прав, який може виступати об'єктом примусового відчуження за вказаним Законом, як «корпоративні права та/або акції», то такі об'єкти на сьогодні, згідно із висновком Верховного Суду, вже можуть виступати об'єктами відчуження

або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану [1].

Водночас ще відсутнє однозначне тлумачення правової природи грошових коштів як об'єкта примусового відчуження в умовах воєнного стану. Хоча вказане питання має не лише теоретичне значення, а й практичне, адже на розгляді судів вже перебувають справи щодо оскарження рішення військового командування про примусове відчуження грошових коштів, які знаходились на банківських рахунках [2]. А це вимагає правильного тлумачення поняття «індивідуально визначене майно» в аспекті вказаного Закону.

Так, як відомо, майном, як особливим об'єктом, вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (частина перша статті 190 Цивільного кодексу України). Об'єктами цивільних прав є речі, гроші, цінні папери, цифрові речі, майнові права, роботи та послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага (частина перша статті 177 Цивільного кодексу України).

Відповідно до частини першої статті 3 Закону України «Про платіжні послуги» грошові кошти (кошти) існують в Україні у готівковій (формі грошових знаків) та безготівковій (формі записів на рахунках) формах.

Отже, гроші є майном. Саме термін «майно» (а не термін «речі») застосовує Закон № 4765-VI.

При цьому, за висновком Верховного Суду, сформульованим при розгляді справ господарської і адміністративної юрисдикції, грошові кошти (кошти) вважаються майном як у готівковій формі (у формі грошових знаків), так й у безготівковій формі – грошові кошти на рахунках в банках або інших фінансових установах (у формі записів на рахунках) [3].

Водночас застосування в Законі № 4765-VI словосполучення «індивідуально визначене майно» не узгоджується із положеннями статті 184 Цивільного кодексу України, як основного акта цивільного законодавства України, яким регулюються зокрема майнові відносини, яка допускає існування лише «речей, визначених індивідуальними ознаками». Проте, як відомо, речі є лише одним із видів майна.

Отже, немає підстав вважати, що «речі, визначені індивідуальними ознаками» (за статтею 184 Цивільного кодексу України) та «індивідуально визначене майно» (за Законом № 4765-VI) є одним й тим самим поняттям.

Так само помилковим було б протиставляти поняття «індивідуально визначене майно» поняттю «речі, що визначені родовими ознаками», до яких зазвичай відносять грошові кошти (гроші), адже навіть «речі,

що визначені родовими ознаками» можуть володіти індивідуальними характеристиками і щодо них в певних випадках може бути застосована віндикація. Наприклад, як роз'яснював Вищий арбітражний суд України, об'єктом віндикаційного позову може бути індивідуально визначене майно, яке існує в натурі на момент подання позову. Витребуване майно може належати і до категорії речей, що визначаються родовими ознаками (мірою, вагою тощо), але в такому разі має бути якимось чином індивідуалізоване (наприклад, цукор у мішках за певними цифровими або іншими характерними позначками) [4].

Такі роз'яснення можна застосувати й щодо грошових коштів як «речей, що визначені родовими ознаками», за умови, що такі грошові кошти якимось чином індивідуалізовані (грошові кошти в конкретних купюрах або грошові кошти на конкретному банківському рахунку, який відкрито на конкретну фізичну або юридичну особу).

До речі, судова практика в кримінальному провадженні свідчить, що грошові кошти (як готівкові, так й безготівкові) є об'єктом арешту саме як речові докази, оскільки є індивідуалізованими (конкретні купюри або безготівкові кошти в конкретній сумі на конкретному банківському рахунку, що належать певній особі). В наукових публікаціях також визнається можливість розглядати гроші на рахунках (безготівкові гроші) як предмет застави [5].

В якості прикладу також варто навести випадок примусового відчуження у власність держави активів стратегічно важливих підприємств, з-поміж яких АТ “Мотор Січ”, ПрАТ “Запоріжтрансформатор”, ПрАТ “АвтоКрАЗ”, ПАТ “Укрнафта”, ПАТ “Укртатнафта”. Таке рішення було ухвалене РНБО України 5 листопада 2022 року відповідно до Законів України “Про оборону України” та “Про правовий режим воєнного стану” у зв'язку з військовою необхідністю, відповідно до Закону України “Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану”. Вилучені активи набули статусу військового майна, їх управління передано Міністерству оборони України [6]. Відповідно до інформаційного повідомлення в ЗМІ, 6 листопада 2022 року НКЦПФР прийняла рішення про забезпечення примусового відчуження у власність держави акцій ПАТ “Укрнафта”, ПАТ “Укртатнафта”, АТ “Мотор Січ”, ПрАТ “АвтоКрАЗ” та ПрАТ “Запоріжтрансформатор”. Таким чином регулятор дозволив списання акцій вказаних підприємств з рахунків приватних осіб, у власність держави [7]. З цього випливає, що державою в порядку Закону № 4765-VI було примусово відчужено акції. І Верховний Суд, як було зазначено вище, вже підтвердив законність такого відчуження. При цьому варто врахувати, що відповідно до Закону України “Про ринки капіталу та

організовані товарні ринки” акції існують виключно в електронній формі (такий облік ведеться в системі депозитарного обліку). Це дає підстави провести паралель із грошовими коштами в безготівковій формі (на конкретних рахунках в банківських установах).

Таким чином, термін “індивідуально визначене майно” (за Законом № 4765-VI) вказує, що таке майно можна індивідуалізувати (ідентифікувати) як окремий об’єкт права власності, який належить конкретному суб’єкту права власності. Також цей термін означає, що примусовому відчуженню підлягає не все майно особи, а лише чітко визначене (індивідуальне) – конкретне майно.

До речі, саме про таку “ідентифікацію” при описі майна в акті про примусове відчуження йдеться у статті 7 Закону № 4765-VI.

З наведеного випливає, що вказаний термін в межах Закону № 4765-VI має самостійне (автономне) значення і його помилково ототожнювати із поняттям “речі, що визначені індивідуальними ознаками” в розумінні статті 184 Цивільного кодексу України. Таким чином, можна вважати, що відповідно до порядку, встановленого Законом України “Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану”, у військового командування існують повноваження на прийняття рішень щодо примусового відчуження такого виду майна, як грошові кошти (як готівкових, так й безготівкових).

Література:

1. Постанова Верховного Суду від 24 липня 2024 року, судова справа № 910/14243/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120626000>

2. Ухвала Господарського суду міста Києва від 11 вересня 2023 року, судова справа № 910/14107/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113386330>

3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 9 вересня 2021 року, судова справа № 160/1611/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/review/99482401> ; постанова Верховного Суду у складі суддів об’єднаної палати Касаційного господарського суду від 21 травня 2021 року, судова справа № 905/64/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97735059>

4. Інформаційний лист Вищого арбітражного суду України від 31.01.2001 № 01-8/98 «Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов’язані із здійсненням права власності та його захистом». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8_98800-01#Text

5. Луценко Д. Застава грошей розміщених на рахунках в Банку. URL: https://protocol.ua/ua/zastava_groshey_rozmishchenih_na_rahunkah_v_banku/

6. Данілов О. У власність держави відчужено активи стратегічно важливих підприємств. *Офіційний веб-сайт Ради національної безпеки і оборони України*. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5872.html>

7. “Укрнафта”, “Мотор Січ” та інші підприємства переходять у власність держави. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/11/7/693528/#comments>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-12>

**CHALLENGES IN JUDICIAL PRACTICE RELATED
TO DIFFERENTIATION OF CASES ON ESTABLISHING
THE FACT OF A SERVICEMAN'S DEATH, CASES
ON DECLARING A SERVICEMAN MISSING, AND CASES
ON DECLARING A SERVICEMAN DEAD**

**ПРОБЛЕМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ
ІЗ ДИФЕРЕНЦІАЦІЄЮ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ
СМЕРТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ, СПРАВ ПРО ВИЗНАННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ БЕЗВІСНО ВІДСУТНІМ, ТА СПРАВ
ПРО ОГолоШЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ПОМЕРЛИМ**

Lastovka V. V.

*Postgraduate Student at the Department
of Civil Procedure
Educational and Research Institute
of Law
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Ластовка В. В.

*аспірант кафедри цивільного процесу
Навчально-науковий інститут права
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Розв'язана рф війна проти України зумовила виникнення у судах справ, пов'язаних із захистом прав військовослужбовців, їх сімей, військових частин тощо. Їх аналіз дав підставу для висновку, що матеріали цивільних справ такого роду подекуди не дають можливості однозначно кваліфікувати справу, визначитись із її категорією.